

IZ CESARSKE KONJUŠNICE V LIPICI NA KRASU: NA PAŠO!

breznačelnost in bogoneznanje modernih dedičev materializma. Le to je, kar ji daje nekaj pravice, da se imenuje moderno; da pa se na obzorju moderne kulture jame svitati zora idealnejšega naziranja in pojema tisti mrak, ki ga je Zola zanesel iz empirijske tendenčne vede v leposlovje, tega ne pojasnuje ne ta zaostala dramatika — ne kritika, ki ji hlapčuje.

To hlapčevanje naše oficijelne kritike se končuje tam, kjer se začena korupcija. Ta kritika obstoji iz nerodno skupaj sestavljenih izstrižkov — dunajske „Presse“ in če prebereš prvi stavek teh panegirikov, dobro veš, kakšen bo zadnji, ne da bi ga bral. Kakor Mefisto kaže konjsko kopito, tako te ocene tendenco. Spominjamo se neke ocene nekega W. o Hauptmannovi „Elgi“. W. je jako odkritosrčen, navajal je mnenje Kerrovo o „Elgi“ in sam se je potrudil samó pridružiti se temu mnenju. „Tragedija najljubkejše grešnice“, to je kvintesenca te modrosti. O kako ljubka je ta aroganca in kako nizkotna, čisto taka kot Elgina! Kaj je pravzaprav Hauptmannova „Elga“? ¹⁾ V velikih, sanjskih potezah izvedeni značaj popolnoma propale žene. Tisti nenadni, hipni, sirovi in histerični prehodi iz divje strasti v še bolj divje sovraštvo, tista neznačajnost, perfidnost in zloba, tista zvita nežnost in tisto blazno koprnenje, lahkomišljenost in potratnost, intimnost z ničvredno sobarico, tista popolna odvisnost od hipnega razpoloženja čuvstev in kapric, to vse je znak iz cestnega blata pobranih, v beznicah udomačenih žen, ki se v zakonolomstvu počutijo kakor v svoji, jim čisto primerni sferi: to

¹⁾ Gerhart Hauptmann: Elga. Sanjska drama, 1905. Pri nas vpriporjena 19. t. m.

so tiste — „najljubkejše grešnice“. Morda mislijo ti ocenjevalci iz prvih vrst fotelov v našem parterju, da mi teh značajev ne razumemo, da za časom zastajamo ali da se v te finese niti poglobiti ne moremo? In vendar se nam dozdeva, da jih prav razume le tisti docela, ki ni več v toku tega propadajočega časa, ampak izven njega. Mi dobro vidimo tisto psihološko delo. Niti ene črtice ni Hauptmann pozabil na tej demonični in nizkotni ženski, vse je narisal in označil na njej kakor v simbolu, njenim besedam je natančno odmeril moč, naglas in stopnjema je njenim strastem dodajal vedno več sile in zlobe. Vse strune je ubral na duši te pokvarjene, v radosti in boli prekipevajoče narave, celo melodijo je ustvaril iz tragedije te perversnosti, te neženske žene. A to je tudi vsa njegova umetnost.

Umetnost to ni, kakor jo mi umevamo. Ta ženska zloba je včasih morda gigantska, a ni lepa. V tem značaju ni umerjenosti, ni soglasja, ni povzdigujoče sile, ni usmiljenja in ni dobrote. To je bolehalo in ni lepo, ni umetnost, ampak rafiniranost in manira Semtertija je skrbno izdelana kaka posameznost, toda celota je brez ideje, brez pravca in brezsmotrena, Zadet je kolorit, miljé, celo kadenca besed in stavkov, a misel je temna. Pesimistično, z Bogom in s svetom sprto, obsovraženo in neveselo razpoloženje leži kot mōra na teh tragedijah. Chopin je tej zagonetni ženi napisal melodijo, Hauptmann jo oznanja kot tip, jo proslavlja in ovekoveči to zloba, ki ljubečemu soprogju zakliče v obraz: „Sovražim te, pljunem nate!“ To je z dobroto enakopravno in enakovredno zló.